

אוניברסיטת בר-אילן

שפה וציור : הבדלים באינטרפרטציה הגרפית של
ילדים בהתייחס לרמת העכבה

מירי נחום גבאי

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך

בבית-הספר לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן

תשע"ב

רמת-גן

תקציר

מבוא

שפה וציור הינן מערכות סימנים בהן משתמשים לייצוג. בשפה, הייצוג הוא פונטי כאשר המסומל מובן מתוך המשמעות המיוחסת לאוסף צלילים. בציור, הייצוג הוא גרפי והמסומל מובן מתוך המשמעות המיוחסת לאוסף קווים. ילדים מתחילים לתת משמעות ייצוגית לציורם בשנה השלישית לחייהם. מטרת המחקר הייתה, לבדוק את הקשר בין הייצוג - הפירוש, שהילד נותן לציורו לבין רמת העכבה (Inhibition) של הילד. נצפה, כי רמת עכבה גבוהה, תוביל לרמת ייצוג גבוהה, כיוון שעכבה התגובה הראשונית, ההשהיה מצד הילד, תוביל אותו לחשוב ולהשתמש במגוון אפשרויות וסמלים נרחבים ובכך תגרום לו למענה ייצוגי עשיר ומפורט יותר. כמו כן, נצפה כי ימצא קשר חיובי בין שפת הילד לבין רמת הייצוגיות הגרפית שלו. מחקר זה יכול לתרום להבנת גורם עכבת התגובה אצל ילדים בגיל הרך. במחקרים קודמים נמצא, כי רמת עכבה גבוהה של ילדים, קשורה עם יכולת קוגניטיבית גבוהה, מיומנות חברתית ויכולת הסתגלותית גבוהה יותר.

שיטה

במחקר השתתפו 46 ילדים, 19 בנים ו-27 בנות, בגילאי שנתיים עד שלוש, ללא בעיות התפתחותיות ידועות הנמצאים בשני גני ילדים שונים במרכז הארץ. הנבדקים נבחרו באופן אקראי. במחקר נבדקה רמת שפתם של הילדים במספר היבטים: הבנת שפה (על ידי מבחן PPVT), הבנת הנשמע והבעה בע"פ (על ידי מבחן ITPA). בנוסף, הועבר מבחן הבדק עכבה (מבחן יום לילה) ומבדק זכירת ספרות. בתחילת המחקר ניתן לכל נבדק דף A3 וטוש כחול, על הנבדקים היה לצייר ציור חופשי. בתום הציור, ענה הנבדק מה צייר. לאחר קבלת התשובה, נשאל הנבדק מה צייר? על שני קווים שבורים ספציפיים (לדוגמא: ^) ועל שני קווים ישרים ספציפיים (לדוגמא: --). לאחר מכן, ניתנו המבחנים: ITPA, PPVT, מבחן יום לילה, ומבחן זכירת הספרות. המבחנים הועברו בגני ויצו, באופן פרטני, בחדר מבודד ושקט באחת מכיתות הגן ונערכו במספר שלבים. עם כל ילד נערכו מספר מפגשים בגן, כל מפגש ערך עד חצי שעה, על מנת להשיג רמת ריכוז אופטימלית מצד הילד, הנבחן. בהתאם למחקרים קודמים נבחנו התשובות הייצוגיות הרפרנציאליות (למשל: "זה בננה") שהילד נתן על כל סוגי הקווים, וכן הפרשים בין תשובות רפרנציאליות לסוגי קווים שבורים לעומת ישרים.

השערות המחקר ותוצאותיו

השערת המחקר הראשונה הייתה כי ימצא קשר חיובי בין זיכרון ורמת העכבה של הילד לבין רמת הייצוגיות שהוא נותן לציוריו. השערה זו אומתה בחלקה. בבדיקת הקשר בין מדדים אלו, נמצא קשר מובהק בין זיכרון לייצוג ספונטני, כלומר, ככל שהילדים הנבחנים קיבלו ציון טוב יותר במבדק הזיכרון, משמע, זיכרון טוב יותר, כך גם היו להם יותר ייצוגים ספונטניים בציוריהם. ההשערה השנייה הייתה כי ימצא קשר בין רמתו השפתית של הילד לרמת הייצוגיות הגרפית שלו. השערה זו, גם כן, אומתה בחלקה. בבדיקת הקשר בין המדדים הללו, נמצא קשר מובהק, בין המבדק PPVT, הבוחן הבנת שפה, לבין הייצוגים הספונטניים, הבאים לידי ביטוי בציורי הילד הנבחן. כלומר, ככל שהילדים הנבחנים קיבלו ציון טוב יותר במבדק PPVT, כלומר, הבנת השפה שלהם גבוהה יותר, כך היו להם יותר ייצוגים ספונטניים, שנראו בציוריהם. ההשערה השלישית, הייתה כי ימצא הבדל בין קבוצת הצעירים לבין קבוצת הבוגרים במדדים הקוגניטיביים: PPVT, ITPA, זיכרון ויום לילה. השערה זו, הופרכה במלואה. בניגוד להשערת המחקר, לא נמצאו הבדלים מובהקים בין קבוצות השונות. השערת המחקר הרביעית, הייתה כי ימצאו הבדלים בין קבוצת הבנים, לבין קבוצת הבנות במדדי הייצוג השונים. השערה זו הופרכה במלואה. עם זאת נמצאו אצל הבנות קשרים שונים בין מדדי הייצוג והמדדים הקוגניטיביים השונים, ובין מדדי הייצוג ומדדי השפה לפיהם ייצוג גבוה יותר היה קשור לתוצאות גבוהות יותר במבחני עכבה ובמבחני שפה. השערת המחקר החמישית, הייתה כי ימצאו הבדלים בין קבוצת הצעירים לבין קבוצת הבוגרים במדדי הייצוג השונים. השערה זו, גם כן, הופרכה במלואה. בניגוד להשערת המחקר, לא נמצאו הבדלים מובהקים בין קבוצת הצעירים לקבוצת הבוגרים. עם זאת אצל הבוגרים נמצאו קשרים בין מדדי הייצוג למדדי זיכרון ומדדי שפה.

דיון ומסקנות

מתוצאות המחקר עולה כי קיימים קשרים מסוימים בין התפתחות הייצוג של הילד בגילאי 2-3 לבין יכולות זיכרון, עכבה, ושפה. קשרים אלו מובהקים יותר אצל בנות ואצל ילדים בוגרים יותר. ממצאי המחקר ניתן להניח כי חיזוק התחום האקספרסיבי – שפתי עשוי להביא לעלייה במדדי ייצוג בציור, וייתכן שאף להיפך, ניתן להשתמש בציור ובהתייחסות אליו כאל מנוף לפיתוח היכולות הקוגניטיביות והשפתיות של הילד.